

ΕΛΛΗΝΙΚΟΣ ΔΙΔΑΣΚΑΛΙΚΟΣ ΣΥΛΛΟΓΟΣ

ΠΛΑΤΩΝ

ΣΥΓΓΡΑΜΜΑ ΠΕΡΙΟΔΙΚΟΝ ΠΑΙΔΑΓΩΓΙΚΟΝ
ΚΑΙ ΦΙΛΟΛΟΓΙΚΟΝ

ΕΚΔΙΔΟΜΕΝΟΝ ΚΑΤΑ ΜΗΝΑ

ΤΟΜΟΣ Γ'.

Ὅλον ἔστι περὶ τοῦ ἄν. θεοῦ καὶ ἀθανάτου
βουλεύσασκε ἢ περὶ παιδείας καὶ αὐτοῦ καὶ
τῶν αὐτοῦ οὐκείων. (Πλάτ. Θεάγης.)

ΕΝ ΑΘΗΝΑΙΣ

ΕΚ ΤΟΥ ΤΥΠΟΓΡΑΦΕΙΟΥ Χ. Ν. ΦΙΛΑΔΕΛΦΕΩΣ

1881

δα εἰς τὸ μωρὸν τοῦτο πάθος, τὴν αἰτίαν τοσοῦτων καταστροφῶν, τὴν δυστυχίαν τοσοῦτων οἰκογενειῶν, τὴν μάστιγα τῆς κοινωνίας.

Περαίνοντες τὸ κεφάλαιον τοῦτο συσταίνομεν μέτρον τι καὶ ὡς πρὸς τὸν ἀφιερωτέον διὰ τὰς παιδιας χρόνον. Ἐνταῦθα, ὡς καὶ ἐν παντί, ἡ ὑπερβολὴ εἶνε βλαβερὰ. Ἡ πολλὴ ἐργασία καταπονεῖ τὸ πνεῦμα, ἡ δὲ πολλὴ ἐν ταῖς παιδιαῖς ἐνασχόλησις καθιστᾷ αὐτὸ ἀδρανές, ἀπαθές, καὶ ἐμποιεῖ ἀποστροφὴν καὶ ἀηδίαν πρὸς τὴν ἐργασίαν.

Κ Ρ Ι Σ Ι Σ

ΤΗΣ ΕΠΙ ΤΟΥ

ΜΑΡΑΘΕΕΙΟΥ ΑΓΩΝΟΣ

ΕΠΙΤΡΟΠΕΙΑΣ

ΑΝΑΓΝΩΣΘΕΙΣΑ ΥΠΟ ΤΟΥ ΕΙΣΗΓΗΤΟΥ

Κ^ον ΠΕΡΙΚΑ. ΓΡΗΓΟΡΙΑΔΟΥ

Τῆ 28 ΔΕΚΕΜΒΡΙΟΥ 1880

ΕΝ Τῷ ΕΛΛΗΝΙΚῷ ΔΙΔΑΣΚΑΛΙΚῷ ΣΥΛΛΟΓῷ

Κύριοι,

Ἀληθέστατα ἐλέχθη, ὅτι ἡ τῶν παίδων ὀρθὴ παιδεία καὶ ἀνατροφὴ ἔχει πρὸς τὸν ὅλον κοινωνικὸν καὶ πολιτικὸν καταρτισμὸν ἔθνους τινός, ὡς ἡ στερεὰ καὶ κατὰ πάντα ἐπιτηδεῖα καὶ προσήκουσα θεμελίωσις εὐρέος καὶ ὀγκώδους οἰκοδομήματος· καὶ ὅτι ἄρα ὅπως σύμπασα ἡ περὶ τὴν ἀνέγερσιν οἰκοδομήματός τινος σπουδὴ πᾶσα τελευτῶσα ἀποβαίνει φρούδη ἂν πλημμελῶς καὶ ἐφημέρως ἐθεμελιώθη τὸ οἰκοδομούμενον, οὕτω κενὸς καὶ

μάταιος ἀποβαίνει κατ' ἀνάγκην ἐν τέλει σύμπας ὁ πολὺς καὶ ἐνζηλος ἀγὼν ἔθνους τινὸς ἀγωνιζομένου νὰ μορφώσῃ καὶ καταρτίσῃ ἑαυτὸ κοινωνικῶς καὶ πολιτικῶς, ἂν μὴ βαίνῃ, ὡς ἐπὶ ἀσείστων θεμελίων, ἐπὶ τῆς ὀρθῆς ἀγωγῆς καὶ παιδείας τῶν παιδῶν. Ἡ ἀλήθεια αὕτη εἶνε τόσον ἀπλή καὶ καταφανής, ὥστε οὐδεὶς ἀρνεῖται αὐτήν. Ἄλλ' εἴ πέρ ποτε ἄλλοτε σήμερον ἐτρέπη ἢ προσοχὴ πάντων ἐπὶ τὴν μελέτην καὶ ἐκτίμησιν τῆς ἀληθείας ταύτης· καὶ πολιτεῖαι καὶ ἰδιῶται ἐναμίλλως νῦν ἀγωνίζονται παρ' ἅπασι τοῖς ἡμερωτέροις λαοῖς νὰ πορισθῶσι πολλὰ ἐξ αὐτῆς καὶ μέγιστα ὠφελήματα.

Τῆς εὐεργετικῆς ταύτης ἀμίλλης βεβαίως δὲν πρέπει νὰ διατελέσωμεν οἱ Ἕλληνας θεαταὶ μόνον περίεργοι, ἀλλ' ὀφείλομεν νὰ καταστῶμεν καὶ κοινωνοὶ δραστήριοι, προθυμότατα ἀγωνιζόμενοι ὅπως τύχῃσι τὰ ἡμέτερα τέκνα νομίμου καθόλου παιδείας, ἣν δικαίως οἱ ἡμέτεροι πατέρες ἐκάλεσαν πηγὴν καὶ ρίζαν πάσης καλοκάγαθίας. Διὸ καὶ μετὰ πολλῆς τῆς εὐφροσύνης ὀφείλομεν νὰ χαιρετίσωμεν καὶ τὴν παρ' ἡμῖν νεωστὶ ἀρξάμενην καὶ φιλοτίμως γινομένην εὐγενῆ ταύτην ἀμίλλαν, καὶ μετὰ συμπαιδείας καὶ ἐνδιαφέροντος νὰ παρακολουθῶμεν τὴν ἀξιέπαινον σπουδὴν τῶν ἐν τῷ σταδίῳ τούτῳ φιλοτίμως ἀγωνιζομένων. Ὅτι δὲ καὶ ἡμεῖς ἠρξάμεθα νὰ κατανοῶμεν καὶ νὰ αἰσθανώμεθα τὴν δύναμιν καὶ ὠφέλειαν τῆς ἀγαθῆς ταύτης ἀμίλλης ἀπόδειξις πρόκειται τὰ παρ' ἡμῖν ἐμφανιζόμενα εἴτε πρωτότυπα βιβλία, εἴτε μεταφράσματα, τὰ παιδαγωγικὴν καθόλου ὑπόθεσιν ἔχοντα, ἀπόδειξις πρόκειται αὐτὸς ὁ ἡμέτερος Σύλλογος ὁ κυριώτατος, ἵνα μὴ εἶπω μόνον, μέλημα ἔχων τὴν βελτίωσιν καὶ προαγωγὴν τῆς παρ' ἡμῖν καθόλου ἐκπαιδεύσεως, καὶ τέλος πάντων, Κύριοι, ἀπόδειξιν τούτων ἔχομεν αὐτὴν τὴν εὐγενῆ ἀγάπην τοῦ ἡμετέρου ἀγωνοθέτου πρὸς τὴν ὀρθὴν καὶ νόμιμον παρ' ἡμῖν παιδείαν καὶ ἀγωγὴν, ἣτις χαιρόντας συνήγαγεν ἡμᾶς σήμερον ἐνταῦθα.

Καὶ τίς δὲν χαίρει βλέπων ἐνθέρμως προνοοῦντας οὕτως ἀγαθῶν πραγμάτων καὶ ἄνδρας ἀλλοτριώτερα τῆς τοιαύτης φροντίδος ἐπαγγέλματα μετερχομένους; Ὅταν ἡ ἀγάπη ἀγαθοῦ τινος πράγματος περιφοιτᾷ διαπλουμένη οὕτω εὐρέως, τότε τίς δὲν προσδοκᾷ ταχίστην καὶ μεγίστην προαγωγὴν αὐτοῦ;

Πρὸς ταῦτα λοιπὸν ἀποβλέποντες δὲν δυνάμεθα νὰ ἐπαινέσωμεν ἐπαρκῶς τὴν εὐγενῆ γνώμην τοῦ ἡμετέρου ἀγωνοθέτου, ὅστις ὅμως τὴν ἀγαθὴν αὐτοῦ προαίρεσιν μεζονος ἔτι ἐπαίνου ἀπέδειξεν ἀξίαν, διότι οὐ μόνον κατέστησε παιδαγωγικὸν ἀγῶνα, ἀλλὰ καὶ ἔταξεν ἅμα ἀγωνοδίκην τὸν ἡμέτερον Σύλλογον. Οὐδεὶς δὲ βεβχίως ἀρνεῖται ὅτι ἡ

τοῦ ἡμετέρου Συλλόγου ἐπὶ τῶν τοιούτων ἀγῶνων ἐποπτεία εἶνε λυσιτελεστάτη, διότι εἴπερ τις ἄλλος δύναται οὗτος τὸ μὲν νὰ ἐνθαρρύνῃ καὶ ψυχαγωγῇ τὴν παιδαγωγικὴν παρ' ἡμῖν σπουδὴν, τὸ δὲ νὰ περιστέλλῃ τὰς ἀτακτοτέρας αὐτῆς ὁρμᾶς, κανονίζων καθόλου τὴν παιδαγωγικὴν κίνησιν καὶ οἷον τρέπων αὐτὴν εὐθύτερον εἰς τὸν πρὸς ὄν τείνει ὄρον. Ἡ τίς ἀγνοεῖ, ὅτι ὅσον πρέπει νὰ ἀποφεύγωμεν τὴν περὶ τὰ ἀγαθὰ ταῦτα ἐνασχολήματα ψυχρότητα καὶ νάρκη, τόσον πάλιν ὀφείλομεν νὰ κολάζωμεν καὶ περικόπομεν τὴν φλεγμαίνουσαν ἐκείνην καὶ ἐπιπόλαιον ὁρμὴν, ἣτις καλεῖται συρμός, ἐξ οὗ γεννᾶται ὁ προτροπάδην καὶ ἄκοσμος ἐκείνος συνωστισμὸς ἐπιστημόνων, παρεργομαθῶν ἢ καὶ παντάπασιν ἀνικάνων, ὅστις ἐν τοῖς πνευματικοῖς ἀγῶσι τελευτῶν ἀποτέλεσμα ἔχει, ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον, νὰ βλέπωμεν προεξανισταμένους μὲν τοὺς ἀσθενέστερον ἔχοντας πρὸς τὸν ἀγῶνα, ὑστεροῦντας δὲ τοὺς ἀθλητικωτέρους;

Τούτων ἕνεκα πρέπει ἐπὶ τῶν τοιούτων ἢ αὐστηρότης νὰ εἶνε ἀχώριστος σύντροφος τῆς ἐπιεικείας καὶ εὐμενείας, ἣν δικαίως γεννᾷ τὸ εὐγενὲς τῆς ἀμίλλης καὶ τοῦ φρονήματος τῶν διαγωνιζομένων. Ἄλλ' ἢ ἐπιεικεία καὶ αὐστηρότης οὐδαμοῦ χρήζουσι τόσον ἐπιμελοῦς καὶ σώφρονος συγκράσεως, ὅσον παρ' ἡμῖν, οἵτινες ἀψικωρότεροι τῶν ἄλλων ὄντες, ὅσον ταχέως καὶ ἀθρόοι εἰσπηδῶμεν εἰς ἔργον τι, τοσοῦτον ραγδαίως πάλιν ἀποχωροῦμεν αὐτοῦ ἀπομαραινομένου τοῦ πρῶην ζήλου. Ταῦτα λοιπὸν λαμβάνοντες πρὸ ὀφθαλμῶν καὶ οἱ ὑπὸ τοῦ ἡμετέρου Συλλόγου καταστάντες κριταὶ τοῦ προκειμένου παιδαγωγικοῦ ἀγῶνος ἀκριβῶς κατὰ τὸ δυνατόν ἐξετάσαντες τὰ ἔργα τῶν διαγωνιζομένων ἐκφέρομεν σήμερον ἐνταῦθα δημοσίᾳ τὴν ἡμετέραν κρίσιν περὶ αὐτῶν, ἐπιμελῶς συνδυάζοντες τὴν ἐπιεικείαν καὶ τὴν αὐστηρότητα καὶ συγκεραυνῶντες τὸ συμπαθὲς ἐνδιαφέρον πρὸς τὴν εἰλικρινῆ δικαιοσύνην.

Ἄλλ' ἄς εἰσέλθωμεν εἰς τὴν κυρίαν τοῦ λόγου ὑπόθεσιν.

Πρὸ παντὸς ἄλλου κρίνομεν εὐλογον νὰ ὑπομνήσωμεν ὑμᾶς τὰ κυριώτατα τῆς ὑπὸ τοῦ ἡμετέρου Συλλόγου γενομένης προκηρύξεως τοῦ προκειμένου ἀγῶνος, ὅτι δηλαδὴ ὁ ἐκ Ναυπακτίας φιλόπατρις κ. Ν. Μαραθέας κατέστησε τὸν παιδαγωγικὸν τοῦτον ἀγῶνα: « Ἐπιθυμῶν νὰ συντελέσῃ τὸ κατ' αὐτὸν εἰς τὴν προσήκουσαν σωματικὴν, διανοητικὴν καὶ ἠθικὴν ἀνατροφὴν τῶν ἑλληνοπαίδων, ἀρρένων καὶ θηλέων. » "Ὅτι ἄρα « ἐν τῷ κριθησομένῳ παιδαγωγικῷ βιβλίῳ δέον ν' ἀποδεικνύηται διὰ προσηκούσης ἀναπτύξεως ὁ ἀληθὴς σκοπὸς τῆς ἀνατροφῆς τῶν παίδων καὶ τίνι τρόπῳ δύναται οὗτος νὰ ἐπιτευχθῇ ἀσφαλῶς δι' ὀρθῆς ἀγωγῆς καὶ παιδείας ἐν τε τῷ οἴκῳ καὶ τῷ σχολείῳ, » ὅτι ἐν αὐτῷ πρέπει νὰ

περιλαμβάνεται ἡ παιδαγωγικὴ διαιτητικὴ καὶ « κυρίως πᾶν ὅ,τι ἀφορᾷ εἰς τὴν τροφήν, εἰς τὴν προφύλαξιν καὶ τὴν ἀνάπτυξιν τῶν ὀργάνων τοῦ σώματος, » καὶ τέλος ὅτι ἡ γλῶσσα τοῦ βιβλίου τούτου πρέπει νὰ εἶνε « ὁμαλή, σαφὴς καὶ καταληπτὴ τοῖς πολλοῖς. » Καὶ τοιοῦτοι μὲν οἱ κυριώτατοι ὅροι τοῦ προκειμένου ἀγῶνος.

Ἐρχόμενοι δὲ νῦν εἰς τοὺς διαγωνιζομένους ἀνεγγέλλομεν εἰς ὑμᾶς, ὅτι, τρεῖς ἐν ὅλῳ συγγραφεῖς κατήλθον εἰς τὸ στάδιον τοῦ παιδαγωγικοῦ τούτου ἀγῶνος. Καὶ πρῶτον μὲν περὶ τοῦ ἀγωνίσματος ἐκείνου ὕπερ ἔμβλημα μὲν φέρει τὴν ῥῆσιν « ἀγωνοθέτα, χαῖρε ὅτι λιμένα τῶν ψυχῶν ἐτοιμάζεις, » ἐπιγραφὴν δὲ « Παιδαγωγὸς ἢ οἰκογενειακὸν ἐγκόλπιον. » Τὸ σύγγραμμα τοῦτο ἀποτελούμενον ἐξ 140 σελίδων γραφικοῦ χάρτου, πρὸς μὲν τὰ ἄλλα ἀπαρβαλλόμενον εἶνε ἀναντιρρήτως τὸ ἀσθενέστατον, καθ' ἑαυτὸ δ' ἐξετάζομενον ἔχει τρεῖς μεγίστας κακίας ὑφ' ὧν στερεῖται πάσης εὐδοκίμησως ἐν τῷ προκειμένῳ ἀγῶνι, ἥτοι εἶδος πλημμελές, ὕλην πλείστα δυστυχῶς ἐνέχουσαν τὰ σφαλερὰ καὶ καταφανῆ ἀναρμοστίαν πρὸς τὸ ὑπὸ τοῦ Συλλόγου ὀρισθὲν θέμα. Ταῦτα ὅμως κεφαλαιωδῶς προεξαγγέλλοντες περὶ τοῦ βιβλίου τούτου δὲν ἔχομεν οὐδόλως ὁμόψηφον τῆς ἡμετέρας κρίσεως τὸν συγγραφέα αὐτοῦ ὅστις τὸναντίον λέγει εὐθὺς ἀρχόμενος ὅτι « καθὼς ὁ Μωσαϊκὸς νόμος ἐπηγγέλλετο νὰ παιδαγωγῆσῃ τοὺς ἀνθρώπους εἰς τὴν εἰς Χριστὸν πίστιν, οὕτως ὁ παρὼν παιδαγωγὸς ἐπαγγέλλεται νὰ παιδαγωγῆσῃ τὰς οἰκογενείας εἰς τὴν ὁδὸν τοῦ καθήκοντος. » Ἄλλ' ἄς ἔλθωμεν ἐπὶ τὰ καθ' ἕκαστα. Καὶ πρῶτον μὲν περὶ τοῦ εἶδους.—Τὸ ὅλον σύγγραμμα διαπεραίνεται ἐν 34 ἐπιστολαῖς, ὧν τὰς πλείστας εἰσάγεται γράφουσα ἀδελφὴ πρὸς ἀδελφὴν ἣν ὡς « κάτοχος παιδείας, ἐμπειρίας καὶ πολλῶν ἀρετῶν » καθοδηγεῖ διὰ παραγγελμάτων περὶ τὴν ἀνατροφήν τῶν τέκνων αὐτῆς. Καὶ πρὸς μὲν τὴν ἐπιστολιμαίαν τοῦ συγγράμματος μορφήν οὐδὲν ἔχει τις ν' ἀντεῖπῃ, ὅταν καλῶς διεξάγῃται καὶ πρεπόντως τῆς συμβουλευούσης ὅμως ἐνταῦθα γυναικὸς τὸ ἔργον παρίσταται λίαν ἀπίθανον καὶ ἀσύστατον· διότι ἀδελφὴ ἀδελφὴν περὶ τῆς ἀνατροφῆς τῶν τέκνων αὐτῆς συμβουλεύουσα μακρηγορεῖ, φέρ' εἰπεῖν, περὶ « κλυσμάτων χρησίμων ἐνίοτε εἰς ἐπιτόκους, » (σελ. 27) περὶ « γονιμοποιῶν ὑγρῶν, » περὶ τοῦ « ποίαν δίαιταν πρέπει νὰ ἔχωσιν οἱ γέροντες, » περὶ τοῦ « πῶσα καὶ ποῖα πρέπει νὰ ἔχη ὑπ' ὄψιν ὁ θέλων νὰ ἰδρύσῃ ἰδιωτικὸν Σχολεῖον. » κ. τ. λ.

Ἐπειτα ἡ γλῶσσα τῶν ἐπιστολῶν τούτων εἶνε εἰς ἄκρον πλημμελής καὶ ἀκυρολογικὴ, ὡς μαρτυροῦσι τὰ ἐξῆς ὀλίγιστα παραδείγματα ἐκ τῶν πλείστων ὧν ἔχει τις νὰ μνημονεύσῃ. Ἐν σελ. 10 « τῶν ἐπαγγελλομέ-

νων τόν, τήν, παιδαγωγόν ἢ διδάσκαλον » σελ. 11 « ἡ μήτηρ, εἰς τοὺς πόδας τῆς ὁποίας στηρίζονται καὶ εἶνε δεδεμένα, οὕτως εἰπεῖν, τὰ τέκνα! » σελ. 16. « Ὅτι ἀντιληφθῆ τὰ ἐνταῦθα κτλ.—αὐτόθι « ὑπὸ τῶν αὐτῶν γονέων γεννηθεῖσαι, »—σελ. 18. « Ἡ παιδαγωγὸς μήτηρ, ἢ πατήρ, ἢ διδάσκαλος, »—σελ. 19. « νῦν μὲν προστιθεμένης, νῦν δὲ ἀποχωριζούσης, »—σελ. 21 « ἅπασα ἡ οἰκουμένη, δῆλον ὅτι ὁ ὄρατός καὶ ἀόρατος κόσμος »! σελ. 23 « ὅπερ μοι ἀπήτησας, » σελ. 26 « τὴν καθεστηκυῖαν ζωὴν »—σελ. 44 « καθὼς ἐν δοχεῖον πλήρες ὕδατος τιθέμενον ἐπὶ μεγάλῃς πυρᾶς ἐξαντλεῖται ταχέως τὸ ἐν αὐτῷ ὕδωρ. »—σελ. 55 « ἐκμυζάνει, »—σελ. 60 « ἡ μὲρρώνωσιν οἱ γονεῖς υἱοὺς καὶ θυγατέρας διὰ τῶν ναμάτων τῆς θρησκείας, »—σελ. 65 « τὰ ῥήθη τὸ βάλσαμον τοῦτο (τὸν ἔπαινον) ἐν τῇ ψυχῇ τοῦ παιδός »—σελ. 71 « καὶ αὐτοὶ σχεδὸν οἱ ἄνδρες εἶναι ἄντα μιμητικὰ καὶ μιμῶνται »—σελ. 92 « ἐαυτοὺς ἐπλούτησαν » ἀπὲρ ἐπλούτησαν. — σελ. 103 τὸ συνεχῶς ἀντὶ τοῦ συχνάκις. — σελ. 111 « ὁ μὲν γάμος εἶνε ὁ ἀκρογωνιαίος λίθος τοῦ κοινωνικοῦ οικοδομήματος, ἡ δὲ ἀγαμία ἡ φαγέδαινα πρὸς καταστροφὴν αὐτοῦ » φαγέδαινα οικοδομήματος! —σελ. 113 « κακῆΝ κακῶς. » Ἀλλὰ καὶ τὴν κατάταξιν τῆς ὕλης δὲν διέπει λόγος τις ἐνιαῖος καὶ ὀρθὸς καὶ τὸ ὅλον βιβλίον γέμει περιττολογιῶν καὶ ἐπαναλήψεων.

Ὡς πρὸς δὲ τὴν ὀρθότητα τῶν διδασκομένων ὑπὸ τοῦ συγγραφέως παρατηροῦμεν, ὅτι ἐν τῷ βιβλίῳ αὐτοῦ ἐκδηλοῦται πολλὴ ἄγνοια μάλιστα τῆς παιδαγωγικῆς ἐπιστήμης καὶ τῆς ἱστορίας αὐτῆς· διότι κυριωτάτην, ἵνα μὴ εἴπωμεν μόνην, παιδαγωγικὴν ἀθθεντίαν ἔχει ὁ συγγραφεὺς τὴν γνωστὴν πραγματείαν « περὶ παιδῶν ἀγωγῆς » τοῦ Πλουτάρχου, ἢ Ψευδοπλουτάρχου, ἣν καὶ σποράδην παρέλαβε σχεδὸν ὀλόκληρον· τούτου δ' ἕνεκα ἀμβλυοπεῖ μὲν πρὸς τὰ σπουδαιότατα προβλήματα τῆς νεωτέρας ἀγωγῆς, δὲν ὑψοῦται δ' ὑπεράνω τῶν ταπεινοτέρων ἐμπειρικῶν στρωμάτων τῆς διδασκαλικῆς ἀτμοσφαιρας.

Ἀλλὰ καὶ πλὴν τούτου, πρὸς τοσαύτας καὶ τηλικαύτας προσκρούει τις πλημμελείας σχεδὸν ἀνὰ πᾶν βῆμα ἐν τῷ συγγράμματι τούτῳ, ὥστε αἱ ἐν αὐτῷ διεσπαρμέναι ἀλήθειαι συμπνίγονται ὑπ' αὐτῶν, ὡς ὁ ἀρκιὸς σίτος ὑπὸ ἀφθόνων ζιζανίων.

Ἀπόδειξις τῶν λεγομένων ἔστωσαν τὰ ἑξῆς·

Ἐν σελ. 1 γίνεται λόγος περὶ « προφυλάξεως καὶ ἀναπτύξεως τῶν ὀργάνων τοῦ σώματος οὐ μόνον τῶν νέων ἀλλὰ καὶ τῶν γερόντων. » Ἀλλ' ἀναπτύσσονται πλέον τὰ ὄργανα τοῦ γεροντικοῦ σώματος; — ἐν σελ. 2 λέγεται ὅτι ἡ μήτηρ εἶνε « ἡ μόνη γαλουχοῦσα τοὺς παῖδας » ἐλησημονή-

θησαν αὐτὸ τίθαι. —σελ. 16 ἡ ἀνατροφή ὀρίζεται ὡς «σκόπιμός τις ἐνέργεια τῶν γονέων πρὸς τὰ τέκνα, τῶν ἀνατρεφόντων πρὸς τοὺς ἀνατραφέντας» κτλ. ὁ ὀρισμὸς οὗτος ὅμως εἶνε προδήλως ἐλλιπής· διότι πλείστα σκόπιμοι ἐνέργειαι τῶν γονέων καὶ λοιπῶν πρὸς τοὺς παῖδας δὲν εἶνε ἀνατροφή τούτων; —σελ. 19 λέγεται ὅτι «ὁ ἄνθρωπος διαφέρει τῶν λοιπῶν ζῴων κατὰ τὸ εἶδος, ἦτοι (ἄτοπος ἐπεξηγήσεις!) κατὰ τὸ σῶμα καὶ κατὰ τὴν ψυχὴν,» ὅτι, «ὅταν γεννᾶται δὲν ἔχει γενικῶς σὺνδεμίαν ψυχικὴν δύναμιν.» Οὐτε λοιπὸν αἰσθησιν, οὐτε νόησιν τινα, οὐτε συναισθητικόν; Αὐτόθι δὲ πάλιν διδασκόμεθα, ὅτι ἡ ἐν γένει ἀνατροφή «δύναται νὰ φθάσῃ μέχρι τοῦ ἀπείρου»! —σελ. 23 λέγει ὁ συγγραφεὺς ὅτι «ὁ ἄνθρωπος κατὰ τὰς ἀψευδεῖς ἡμῶν Γραφὰς ἐτέθη εἰς τὸν κήπον τῆς Ἐδέμ, ἵνα ἐργάζεται αὐτόν, τρέφεται ἐξ αὐτοῦ καὶ ζῆ ἐν αὐτῷ ὅσον χρόνον ἐπιτρέπουσιν αὐτῷ αἱ σωματικαὶ δυνάμεις ἀναλόγως τῆς καλῆς ἢ κακῆς διαίτης αὐτοῦ.» Καὶ εἶνε ταῦτα διδασκαλία τῆς Ἀγίας Γραφῆς; —σελ. 26 καλεῖται ὁ πατήρ πρώτη πηγὴ τῆς ζωῆς, ἐν ᾧ ἐν σελίδι 2α πρώτη πηγὴ τῆς ζωῆς καλεῖται ἡ μήτηρ. Αὐτόθι δὲ πάλιν λέγεται «κατὰ τὸν Πλούταρχον τὴν κατὰ σαυτὸν ἔλα.» ἐν ᾧ ταῦτα εἶνε γνωμικόν, οὐχὶ δὲ λόγοι τοῦ Πλουτάρχου. —σελ. 33 ἀναγινώσκομεν ὅτι «παρατηροῦμεν μέγαν νοῦν καὶ μεγάλην εὐφυΐαν εἰς τοὺς ἔχοντας μικρὸν σῶμα, καὶ τὰνάπαλιν (πλὴν ὀλίγων ἐξαιρέσεων) τοῦτο καὶ ὁ ἀρχαῖος φιλόσοφος Ἀριστιππος παρατηρήσας, ὅτε ἠρωτήθη: «Τί μέγιστον ἐν ἐλαχίστῳ; εἶπε, φρένες ἀγαθαὶ ἐν σώματι ἀνθρώπου.»! Τίς ποτε πείρα ἐπιστημονικὴ ἐβεβαίωσεν ὅτι οἱ ὑψηλοὶ τὸ ἀνάστημα εἶνε πλὴν ὀλίγων ἐξαιρέσεων ἀφυεῖς καὶ ἄνοι; Τὸν συγγραφέα κατέπληξε βεβαίως τὸ κῦρος τοῦ τουρκικοῦ λογίου «ὄζουν ἀδάμ ἀχμάκ ὀλουρ» = (ὑψηλὸς ἄνθρωπος γίνεται βλάξ)· τίνα δ' ἔπειτα ὅλως σχέσιν ἔχει τοῦτο καὶ ἀληθεῦον πρὸς τὴν ἀπόκρισιν τοῦ Ἀριστιππου; — Ἀλλ' ὁ συγγραφεὺς ἐξακολουθεῖ ἐν τῇ αὐτῇ σελίδι ἐπάγων διδάσκουσαν τὴν Γεροστάθαιναν αὐτοῦ τὰ ἐξῆς· «ἐάν ποτε ὑμεῖς οἱ γονεῖς ἢ διδάσκαλοι λάβητε τὴν ἀτυχίαν νὰ ἴδητέ τινα τῶν παίδων κατ' ἀμφοτέρω ἀναπτυσσόμενον (δηλαδὴ κατὰ τὸ σῶμα καὶ τὸ πνεῦμα συγχρόνως) ἐστὲ βέβαιοι ὅτι ἐγγύς ἐστι τὸ τέλος τοῦ τοιούτου παιδὸς (πλὴν ὀλίγων).» Καὶ εἶνε ἄρα δεινὸν νὰ ἀναπτύσσωνται τὰ ἡμέτερα τέκνα συγχρόνως κατὰ τε τὸ σῶμα καὶ τὸ πνεῦμα; — ἐν σελ. 54 λέγει ὁ συγγραφεὺς ὅτι «πολλοὶ γονεῖς καὶ διδάσκαλοι ὑπ' ἀκείρου φιλοτιμίας κινούμενοι κατέστρεψαν τοὺς παῖδας αὐτῶν προβιβάζοντες αὐτοὺς δεκαετῆ παιδάρια εἰς Γυμνάσιον, ἢ εἰς Πανεπιστήμιον δεκατετραετῆ.» Καὶ πόσοι εἰσέρχονται δεκατετραετείς εἰς τὸ Πανεπιστήμιον; — ἐν σελ. 57 διδα-

σκόμεθα ὅτι « ἵνα τὸ θέμα τῆς ἀγωγῆς ἐπιτευχθῆ (ὅποια ἔκφρασις !) ἀκριβῶς, ἀνάγκη νὰ συντελέσωσι τρεῖς παράγοντες, φύσις, ἀνατροφή καὶ διδασκαλία » ἀλλὰ μετὰ τέσσαρας στίχους διδασκόμεθα, ὅτι « τὸ πᾶν ἐξαρτᾶται ἐκ τῆς ἀνατροφῆς καὶ διδασκαλίας. » ! — Ἡ σελ. 63 μᾶς διδάσκει ὅτι νεόπλουτοὶ τινες δὲν ἐπιτρέπουσι τοῖς υἱοῖς αὐτῶν μηδὲ ἄκρω δακτύλῳ ἄπτεσθαι τῶν εἰς τὸν βίον χρησίμων καὶ ἀναγκαιοτάτων, οἷον τὸ νὰ περιποιῶνται ἑαυτούς, ἢτοι νὰ νίπτωνται μόνοι τῶν νὰ κτενίζωνται, κτλ. » Τοῦ χωρίου τούτου οὔτε ἡ φράσις οὔτε ἡ διάνοια χρήζει σχολίων. Ἡ αὐτὴ σελὶς μᾶς διδάσκει ὅτι « ἐν Γερμανίᾳ ὑπάρχουσιν ἰδιωτικὰ ἐκπαιδευτήρια εἰς ἃ ἐνδικιτῶνται ἡγεμονόπαιδες, πληρόνοντες ἀδρότητα καὶ μῦλα ταῦτα ἐνεργοῦσι τὴν ὑπηρεσίαν τοῦ ἐκπαιδευτηρίου, ἢτοι καθαρίζουσι τὰ ὄργανα, τὰς αὐλὰς κλπ. » Τοῦ χωρίου τούτου ὁ μῦθος εἶνε ἄξιος τῆς Χαλιμαῆς.

Τὰ παρατεθέντα χωρία κεῖνται ἅπαντα ἐν τῷ ἡμίσει τοῦ προκειμένου συγγράμματος καὶ κρίνομεν περιττὸν νὰ μνημονεύσωμεν καὶ ἄλλα τούτων πολλαπλάσια πάντα καταδεικνύοντα, ὅτι ἔπρεπεν ὁ συγγραφεὺς νὰ εἶνε προσεκτικώτερος, ἵνα ἀποφύγη πλὴν ἄλλων σφαλμάτων καὶ πολλὰ ἐναντία πρὸς τὴν παιδαγωγικὴν παρὰγγέλματα, οἷα εἶνε, λόγου χάριν, (σελ. 76) ὅτι ὁ διδάσκαλος « δύνανται νὰ ὑποκριθῆ ὅτι δυσαρεστεῖται διὰ τὴν ἀμέλειαν τοῦ μαθητοῦ, » ὅτι (σελ. 81) πρέπει νὰ ἀποστρεφώμεθα τὰς βροχθεύσεις τῶν μαθητῶν, ὡς ἔθος γαλλικὸν καὶ ὀθρεῖον· καὶ ὅμως οὐδὲν ἦττον πρέπει νὰ κολάζωμεν ὅτι (σελ. 83) « ὁ περιορισμὸς ἀπὸ 4—5 ὡρῶν καθ' ἑκάστην ἡμέραν μετὰ νηστείας » εἶνε ποινὴ ὠφέλιμος εἰς τοὺς μαθητάς ! καὶ ἄλλα τοιαῦτα. Τὸ κυριώτατον ὅμως καθ' ἡμᾶς ἐλάττωμα τοῦ προκειμένου συγγράμματος εἶνε πικτελής σχεδὸν ἔλλειψις ἐπιστημονικότητος ἐν αὐτῷ, ἡ ἔλλειψις ἐνότητος, ἡ ἔλλειψις ἐπαρκοῦς κατανοήσεως τῆς ὑποθέσεως αὐτοῦ. Ὁ συγγραφεὺς χαίρει, φερ' εἰπεῖν, παραινῶν τὸν μὲν παῖδα νὰ εἰσέρχηται σωφρόνως εἰς τὸ Σχολεῖον, νὰ ἀναρτᾷ τὸν πῖλον αὐτοῦ εὐσχήμως καὶ νὰ ἐπκνέρχηται οἷκαδε « μηδαμοῦ βλέπων, » τὴν δὲ κόρην νὰ νίπτηται ἐκάστης πρωίας καὶ νὰ κτενίζηται ἀφελῶς, νὰ μὴ ἀσχολῆται ὅμως ἐπὶ πολὺ καλλωπιζομένη ἐνώπιον τοῦ καθρέπτου, νὰ προσεύχηται δὲ ἔπειτα ἔμπροσθεν τῆς ἁγίας εἰκόνης ὡς νύμφη Χριστοῦ πρὸς καλοῦσα νὰ φυλάττη αὐτὴν « ἀπὸ πάσης σατανικῆς φαντασίας » καὶ νὰ φοιτᾷ εὐσταλῆς καὶ αἰδῆμων εἰς τὸ παρθεναγωγεῖον. Ἐάν τις ὅμως καταλιπὼν τὰ τοιαῦτα ζητήσῃ τι βαθύτερον καὶ ἐπιστημονικώτερον, ματαίως κόπτει τὴν θύραν τοῦ συγγραφέως, καὶ πρὸ πάντων μάτην ἐπιθυμεῖ νὰ διδαχθῆ ὑπ' αὐτοῦ διὰ προσηκούσης ἀναπτύξεως « τὸν

ἀληθῆ σκοπὸν τῆς ἀνατροφῆς καὶ τίνι τρόπῳ δύναται οὗτος νὰ ἐπιτευχθῆ ἀσφαλῶς δι' ὀρθῆς ἀγωγῆς καὶ παιδείας ἔν τε τῷ οἴκῳ καὶ τῷ σχολείῳ, » ὡς ἀξιοῖ ὁ ἡμέτερος Σύλλογος.

Ἄλλὰ καὶ εἰς τὰς περὶ τοῦ θέματος ἀξιώσεις τοῦ Συλλόγου δὲν ἐπαρκεῖ ὁ συγγραφεὺς τοῦ πρώτου τούτου πονήματος, ἀλλ' ὀλιγωρεῖ αὐτῶν παραδοξότατα, εἰσάγων εἰς τὸ προκείμενον βιβλίον ὅλως ἀλλότρια αὐτῶν πράγματα, ἄσμενος πραγματεύομενος, φέρ' εἰπεῖν, περὶ ἔρωτος σωματικοῦ καὶ πνευματικοῦ καὶ συζυγικοῦ, περὶ γάμου καὶ ἀγαμίας, περὶ γάμων προῶρων, πολυφέρων καὶ ὀλιγοφέρων, περὶ τοῦ « τί αἰσθάνονται οἱ τὴν θείαν ἀποκάλυψιν περιφρονοῦντες, » « περὶ Σοδόμων καὶ Γομόρρων, » « περὶ γεροντικῆς ἡλικίας, » περὶ « ἰδρύσεως ἰδιωτικοῦ σχολείου » καὶ ἄλλων ὁμοίων παμπόλλων.

Τῆς πρὸς τοὺς ὄρους τοῦ Συλλόγου ἀναρμοστίας ταύτης τρανοτάτην ἀπόδειξιν παρέχει αὐτῇ ἡ πρώτη σελὶς τοῦ βιβλίου, ἐν ἣ ὁ συγγραφεὺς διδάσκει ἡμᾶς ὅτι ὁ παιδαγωγὸς αὐτοῦ « ἐν ἐνὶ λόγῳ διαγράφει τὰ καθήκοντα τοῦ ἀνθρώπου πρὸς τὸν θεόν, πρὸς τὸν πλησίον, πρὸς ἑαυτόν· τὰ καθήκοντα τοῦ διδασκάλου πρὸς τοὺς μαθητὰς καὶ τὰνάπαλιν, τὰ καθήκοντα τῆς πολιτείας πρὸς τοὺς πολίτας καὶ τὰνάπαλιν, τὰ καθήκοντα τοῦ ἀνδρὸς πρὸς τὴν γυναῖκα καὶ τὰνάπαλιν καὶ τέλος τὰ καθήκοντα τῶν ἀχαινώτων καὶ ἀσέμνων νέων ἔσθ' ὅτε καὶ αὐτῶν τῶν γερόντων ὡς καὶ τὴν τούτων συμπεριφορὰν ἐν σχέσει πρὸς τὰς οἰκογενείας. » Καὶ δὲν εἶνε τὸ ὑπὸ τοῦ Συλλόγου προκηρυχθὲν θέμα οἷον μικρόν τι πάρεργον ἐντὸς τῆς ὅλης κολοσσιᾶς μὲν, ἀλλὰ καὶ φύρδην γεγραμμένης ταύτης εἰκόνας; Καὶ ὅμως παραδόξως τσοχῦτα ἐπαγγελλόμενον τὸ πόνημα τοῦτο ἐπιγράφεται « Παιδαγωγός, ἢ οἰκιακὸν ἐγκόλπιον! »

Τοιαῦτα εἶνε, Κύριοι, καὶ τηλικαῦται αἱ κακίαι τοῦ συγγράμματος τούτου, ὧν ἔνεκα ἀποδάνει ἀδύνατος πᾶσα εὐδοκίμησις αὐτοῦ κατὰ τὸν προκείμενον παιδαγωγικὸν ἀγῶνα. Ὀφείλομεν ὅμως οὐδὲν ἥττον νὸ ὁμολογήσωμεν εἰλικρινῶς, ὅτι ἐν αὐτῷ ἀπολάμπει ἠθικὸς χαρακτήρ ἐξαιρέτος, ἀγάπη πρὸς τοὺς παῖδας ἀνυπόκριτος, καὶ φιλοπονία ἐπαινετὴ, δαψιλῶς πάντα περικοσμοῦντα τὸν συγγραφέα αὐτοῦ. Καὶ ταῦτα μὲν περὶ τοῦ πρώτου τῶν κρινομένων πονημάτων.

Μετὰ δὲ τοῦτο μεταβαίνομεν ἐπὶ τὴν ἐξέτασιν καὶ κρίσιν τοῦ πονήματος ἐκείνου, ὅπερ ἐπιγράφεται μὲν « Ἐγχειρίδιον φιλοσοφικῆς ἀνατροφῆς » σύγκειται δ' ἐκ 350 περίπου φύλλων καὶ διαιρεῖται εἰς ἕξ βιβλία, ὧν τὸ μὲν πρῶτον περιέχει προεισαγωγικάς τινὰς γνώσεις, τὸ δὲ δεύτερον « πάνθ' ὅσα εἰς τὴν νηπιώδη ἡλικίαν ἀνάγονται, » ὑπόθεσιν ἔχοντα

τὴν φυσικὴν ἀνατροφὴν, τὸ δὲ τρίτον τὴν ἐξέτασιν τῶν ψυχικῶν δυνάμεων, τὸ δὲ τέταρτον τὴν ἀνατροφὴν τῶν αἰσθήσεων, τὸ δὲ πέμπτον διαλαμβάνει περὶ τῆς ἠθικῆς ἀγωγῆς τῶν ἀρρένων καὶ τέλος τὸ ἕκτον ἰδίᾳ περὶ τῆς φυσικῆς καὶ ἠθικῆς ἀγωγῆς τῶν θηλέων, μεθ' ἃ ἀκολουθεῖ « ἀκροτελεύτιον » κεφάλαιον περὶ γάμου.

Ὁφείλομεν νὰ δηλολογήσωμεν μετὰ πολλῆς εὐχαριστήσεως, ὅτι ὁ συγγραφεὺς τοῦ συγγράμματος τούτου ὑπερβάλλει κατὰ πολὺ τὸν συγγραφέα τοῦ προτέρου κατὰ τὴν ἐπιστημονικὴν καθ' ὅλου παιδείαν. Μετὰ πολλῆς δ' ὡσαύτως εὐχριστήσεως παρετηρήσαμεν διεξερχόμενοι τὸ σύγγραμμα τοῦτο ὅτι ὁ συγγραφεὺς αὐτοῦ εἶνε ἰατρὸς (πρὸβλ. σελ. 34, 99, καὶ 337), ὅπερ καὶ αὐτὸ διδάσκει, ὅτι τὸ παιδαγωγικὸν ἐνδιαφέρον ἤρξατο παρ' ἡμῶν εὐτυχῶς θερμαῖνον καὶ ἐκείνων τὴν καρδίαν, οἵτινες ζῶσιν ἔξω τοῦ στενωτέρου κύκλου τῶν εἰδικώτερον περὶ τὰ παιδαγωγικὰ καὶ διδασκαλικὰ καθόλου ἀσχολουμένων. Δυστυχῶς ὁμως ἡ περὶ τὴν ἰατρικὴν ἐνδιατριβὴ τοῦ συγγραφέως δὲν ἔμελλε νὰ αὐξήσῃ τὴν εὐχαρίστησιν ταύτην ἡμῶν κρινόντων τὸ σύγγραμμα αὐτοῦ καὶ παραμετρούντων αὐτὸ πρὸς τοὺς ὅρους τοῦ προκειμένου ἀγῶνος. Διότι αὐτὴ μάλιστα ἡ πρὸς τὴν ἰατρικὴν οἰκειότης φαίνεται περισσότερον τοῦ δέοντος ἐπηρέασα τὸν συγγραφέα καὶ σημαντικῶς κωλύσασα αὐτὸν νὰ ἐπαρκέσῃ εἰς τὰς ἀξιώσεις τοῦ ἡμετέρου Συλλόγου. Καὶ τούτου τοῦ συγγράμματος ὀφείλομεν νὰ ψέξωμεν πλεῖστα μὲν ἀμαρτήματα τῆς γλώσσης, πολλὰ δὲ σφάλματα περὶ τὰ διδασκόμενα πράγματα καὶ τέλος τὴν καταφανῆ αὐτοῦ ἀναρμοστίαν πρὸς τὸν σκοπὸν καὶ τὴν διάνοιαν τοῦ προκηρύξαντος τοῦ προκειμένου ἀγῶνα Συλλόγου. Καὶ ὡς πρὸς μὲν τὴν γλῶσσαν ὀφείλομεν νὰ εἰπώμεν, ὅτι δυστυχῶς δὲν ὑστερεῖ κατὰ τὴν πλημμέλειαν τῆς τοῦ προεξετασθέντος πονήματος· ταῦτα δὲ λέγοντες οὐδόλως ἀποβλέπομεν πρὸς τὰς ἑκατοντάδας τῶν ἀνορθογραφιῶν, ὧν ἀναντιρρήτως αἱ πολλῶ πλεῖστα εἶνε ἔργον τοῦ ἀντιγραφέως, ἀλλ' ἔχομεν πρὸ ὀφθαλμῶν ἄλλα αὐτοῦ τοῦ συγγραφέως γλωσσικὰ σφάλματα, ἅτινα τοσαῦτα εἶνε δυστυχῶς καὶ τηλικαῦτα, ὥστε καθιστῶσι τὸ προκειμένον σύγγραμμα δῶρον ἄδωρον παραδιδόμενον μετ' αὐτῶν ἐντυπον εἰς τοὺς πολλοὺς ἀναγνώσττας. Ἄλλ' ἀντὶ τῶν πολλῶν ἀρκούμεθα ἀναφέροντες ἐνταῦθα πρὸς πίστωσιν τῶν εἰρημένων μόνον τὰ ἐξῆς ὀλίγα παραδείγματα. Ἦδη ἐν τῷ προλόγῳ κεῖνται τὰ ἐξῆς, σελ. 4. « Εἰς τὰς γενικὰς τὰς γνῶσεις κανονίζεται ἡ τῆς συγχρόνου ἀνατροφῆς φύσις, » ἀντὶ ὑπὸ τῶν, ἢ κατὰ τὰς, πρὸς τὰς κτλ. Ἐν σελ. 22, γίνεται λόγος περὶ τῆς « καταλλήλου τῶν ἀνθρώπων ἀνατροφῆς ὡς δυναμένης καὶ τὸ ἄτομον νὰ εὐδαιμονῇ, » ἀντὶ τοῦ νὰ καθιστῆ εὐδαιμον.—σελ. 126 « νὰ

εὐδαιμονήσῃ ἑαυτῆρ.—σελ. 41, 2 ἀναγινώσκομεν λαίλαπας διαβατικούς, ἀντὶ διαβατικός.—σελ. 48, 2 « τὰ πάντα διατελώσιν ἐν τάξει ἀποδιοπομπουμένης πάσης περιττῆς πολυτελείας καὶ ἀπομακρυνομένης κτλ. Τὸ ἀποδιοπομπεῖσθαι τίθεται ἀείποτε ἐνεργητικῶς.—σελ. 28, 2, « ρύσιν ἐκ τῆς θηλῆς κιτρίνου τινὸς τὸ κτ' ἀρχῆς ὑγροῦ πρωτόγαλα καλουμένου, » ἀντὶ πρωτογάλακτος.— 46, 2 κεῖται τὸ αἰμοστάζει ἀντὶ τοῦ αἰμοσταγεῖ.—σελ. 55, 2 « τὸ ὄνιον (γρ. ὄνειον) γάλα ὡς ἔχον τὴν αὐτὴν σχεδὸν ἀναλογίαν συστατικῶν μὲ ἑκάτερο τῆς γυναικὸς » ἀντὶ μὲ τὸ τῆς γυναικός.—σελ. 92, 1 λέγεται συνωμοτῶ, ἀντὶ συνομνύω.—σελ. 102, 1 « παρατήρησις καὶ προσοχὴ εἶνε εἷς τῶν μεγίστων παραγόντων, ἀντὶ δύο.—σελ. 103 « ἐξετάσωμεν ὅθεν, ἀντὶ ὅθεν ἐξετάσωμεν τὸ σφάλμα τοῦτο ἀπαντᾷ συχνάκις ἐν τῷ προκειμένῳ συγγράμματι.—σελ. 106 « δὲν δύναμαι ἀτιμωρητεῖ νὰ παρακούσω » εἰς ταῦτα κακῶς προστίθησιν ἰδιοχείρως ὁ συγγραφεὺς τὴν περιττολογίαν « ἄνευ βλάβης μου. »—σελ. 135 κακόζηλος εἶνε ἡ φράσις « τὰ πρατεταμένα μαθήματα παράγουσιν « ἔκτρωσιν τῆς μνήμης. »—σελ. 136 ὁ ὕπνος τῶν ἡλικιωμένων « προώριστα νὰ ἐπαρίδη διὰ τῆς ἀνκπύσεως τοῦ σώματος τὰς ἀπωλείας τῆς ληξιάσης ἡμέρας. » Ἡ φράσις, ὡς ἔχει, σημαίνει, ὅτι αἱ ἀπώλεια ἐπανέρχονται, καὶ οὐχὶ νὰ ἀναπληρώσῃ ἢ τι τοιοῦτον, ὡς θέλει ἡ συνέπεια.—σελ. 157, « μεθ' ὅσης περισσοτέρως προσοχῆς ἐπιτηρεῖται (τὸ παιδίον) τόσον περισσοτέρως καλὰς ἔξεις ἀποκτᾷ. » Ἡ σύνταξις αὕτη δὲν εἶνε ἑλληνική.—σελ. 161 ἀναγινώσκομεν « σκοποτελῆ βοηθήματα » καὶ σελ. 194 « σκοποτελῶς. » Αἱ ἀνελλήνιστοι αὗται λέξεις οὐδὲν δύνανται νὰ σημαίνωσι.—σελ. 485 « συμβαίνει πρὸς τὸ εἰρημένον κακὸν καὶ τὸ ἐξῆς, » ἀντὶ πρὸς τῷ κτλ.—σελ. 197 λέγεται προκεχωρημένη ἡλικία, ἀντὶ προκεχωρηκυῖα, ἢ προχωρεμένη.—σελ. 256 « ἀφείς τὸ πανύστατον χαῖρε, » ἀντὶ τοῦ προσειπῶν κτλ. ἢ ἄλλης τινὸς καταλλήλου ἐκφράσεως,—σελ. 343 « ἀντὶ νὰ ἀναζητήσωμεν τὴν λύσιν τοῦ εἰς βίβλους παρωχημένων σοφῶν. » Εἰς ταῦτα προσθετέον ὅτι κακῶς μὲν ἐν σελ. 41 ἀναφέρεται γαλλιστὶ Aule Gele ὁ Αὐλὸς Γέλλιος ὁ Ρωμαῖος (Aulus Gellius,) κακῶς ἐν σελ. 102 γράφεται ὁ Νεῦτων Νέφτων, καὶ ἐν σελ. 129 λέγεται ὁ Ἀννόνεος Σενέκας ἀντὶ Ἄννιος (Annaeus) Σενέκας. Πλὴν ὅμως τῆς πλημμελείας περὶ τὴν γλῶτταν πολλαχοῦ ὀφείλει τις νὰ ψέξῃ καὶ τὴν ἀσάφειαν, ἣν ἀνομολογεῖ καὶ αὐτὸς ὁ συγγραφεὺς κατὰ παράδοξόν τινα τρόπον λέγων ἐν τέλει τοῦ προλόγου ὅτι « καὶ ἄνδρες καὶ γυναῖκες ἐν τῷ ἐγχειριδίῳ πολλά τινα εὐρήσουσι, τὰ πλεῖστα μάλιστα καὶ εὐληπτα καὶ ὠφέλιμα. » Ἄλλὰ δικαίως δύναται τις νὰ ἐρωτήσῃ πρὸς τί ἄρα ἔγραψεν ἐκεῖνα, ἅτινα

οὔτε ἄνδρες οὔτε γυναῖκες εὐρήσουσιν εὐληπτα καὶ ὠφέλιμα, » ἀφ' οὗ μόνον πολλά, κατὰ τὴν δμολογίαν ταύτην, ἢ πλεῖστα, θὰ εὐρεθῶσιν ὑπ' αὐτῶν τοιαῦτα ὄντα. Οὐχ ἤττον ὁμῶς δμολογοῦμεν ὅτι καθ' ὅλου εἰπεῖν τὸ προκείμενον σύγγραμμα δὲν δύναται νὰ χαρακτηρισθῆ ὡς ἀσαφές.

Ἄλλ' ἄς ἔλθωμεν ἀπὸ τῆς γλώσσης ἐπὶ τὰ πράγματα. Περὶ τούτων δ' ὄντος τοῦ λόγου, πρέπει νὰ διαστείλωμεν ἀκριβῶς ἀλλήλων ἐν τῷ προκειμένῳ συγγράμματι τὰ ἱατρικώτερα καὶ τὰ ἄλλων ἐπιστημῶν ἐχόμενα· διότι περὶ μὲν τὰ πρῶτα εἶνε καθόλου εἰπεῖν ἀκριβῆς ὁ συγγραφεὺς, σπανίως πλημμελῶν, περὶ τὰ δεύτερα ὁμῶς βκίνει πλεισταχοῦ σφαλλόμενος· πρὸ πάντων ὁμῶς ἐλέγχεται, ὅτι δὲν εἶνε ἐπαρκῶς ἐντριβῆς περὶ τὰ γνησίως παιδαγωγικά ζητήματα, οὐδὲ τῆς νεωτέρας παιδαγωγικῆς φιλολογίας ἱκανῶς ἔμπειρος, ἀγνοῶν μὲν σχεδὸν παντελῶς τὰ τῶν Γερμανῶν παιδαγωγικά συγγράμματα, βοηθούμενος δὲ πρὸ πάντων ὑπὸ γαλλικῶν καὶ ἰταλικῶν βοηθημάτων. Τούτων πάντων ἔνεκα εἰσεχώρησαν εἰς τὸ σύγγραμμα αὐτοῦ πολλαὶ καὶ ποικίλαι τὴν φύσιν πλημμέλειαι περὶ τὰ πράγματα, ὧν δείγματά τινα παρέχομεν ἐνταῦθα. Καὶ πρῶτον πλημμελῆ εὐρίσκομεν αὐτὴν τὴν ἐπιγραφὴν τοῦ βιβλίου αὐτοῦ, ὅπερ ὀνομάζει « ἐγχειρίδιον φιλοσοφικῆς, ἀνατροφῆς ἤτοι τὰ περὶ φυσικῆς ἠθικῆς καὶ πνευματικῆς ἀνατροφῆς ἀρρένων καὶ θηλέων· » διότι τὸ φιλοσοφικὸν μέρος ἀνατροφή δὲν ἰσοδυναμεῖ πρὸς τὰ διὰ τοῦ ἤτοι ἐν μοίρα ἐπεξηγήσεως ἐπιφερόμενα. Ἐπ' ἴσης πλημμελῶς τάσσονται ὡς συνώνυμα καὶ ἰσοδύναμα πράγματα πολλῶ ἀλλήλων διάφορα ἐν τῇ πρώτῃ σελίδι τοῦ προλόγου, ἤτοι τὰ « ἐν γένει ἀνατροφή, ἢ ἐπιστημονικὴ παιδαγωγία, ἢ φιλοσοφικὴ ἀνατροφή. » Εἶνε δὲ περιττὸν καὶ νὰ ὑπομνήσῃ τις, ὅτι, ὀφείλομεν ἐπιμελῶς νὰ διακρίνωμεν τὰ διάφορα ἀλλήλων ὀνόματα, εἴαν μὴ μέλλωμεν συγχέοντες τὰς λέξεις νὰ συγχέωμεν καὶ τὰ πράγματα. Διὰ τὸν αὐτὸν λόγον ἐπίμεμπτα εἶνε καὶ τὰ ἐξῆς τοῦ συγγραφέως ἐν σελ. γ' τοῦ προλόγου, « κατὰ τῆς εἰρημένης φυσιολογικῆς ἢ φιλοσοφικῆς ἀνατροφῆς. » Διότι φυσιολογικὴ καὶ φιλοσοφικὴ ἀνατροφή δικαίως πρέπει νὰ θεωρῶνται διάφορα, ἐφ' ὅσον ἄλλο μὲν εἶνε ἡ φυσιολογία, ἄλλο δὲ ἡ φιλοσοφία. Ἐπειτα διὰ τί πρὸς τὴν φιλοσοφικὴν ἀγωγὴν ἀντιτάσσει παρακατιῶν ὁ συγγραφεὺς τὴν τεχνητὴν; ἐπὶ τίνος χρήσεως τῆς γλώσσης ἐρειδόμενος πράττει μὲν τοῦτο, νομίζει δὲ (αὐτόθι) ὅτι τὴν ψευδῆ ἀνατροφήν δυνάμεθα νὰ καλέσωμεν τεχνητὴν;

Εἰσερχόμενος ἔπειτα ὁ συγγραφεὺς ἀπὸ τῶν εἰσαγωγικωτέρων εἰς τὸ κυρίως σύγγραμμα, πρῶτον αὐτοῦ κεφάλαιον συγγράφει τὸ περὶ τῆς φύσεως τῆς συγχρόνου « ἀνατροφῆς » ἐπιγραφόμενον. Καὶ νομίζει τις ἄρα,